

ЗАЦВЕРДЖАНА

Пaстaнoвa
Мiнiстэртвa aдукaцыi
Рeспублiкi Бeлaрусь
18.07.2023 № 198
(у рэдакцыi пaстaнoвы
Мiнiстэртвa aдукaцыi
Рeспублiкi Бeлaрусь
30.07.2024 № 96)

**Вучэбная праграма
па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет»
для I–III класаў устаноў адукацыі,
якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання**

**ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЗЖЭННІ**

1. Дадзеная вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» (далей – вучэбная праграма) прызначана для I–III класаў устаноў адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання. Змест вучэбнага прадмета «Чалавек і свет» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі комплексна прадстаўлены трыма ўзаемазвязанымі адукацыйнымі кампанентамі: «Прырода і чалавек» (вядучы кампанент), «Чалавек і яго здароўе», «Чалавек і грамадства».

2. Дадзеная вучэбная праграма разлічана на 99 гадзін, з іх 30 гадзін у I класе (1 гадзіна ў тыдзень пасля завяршэння модулю «Уводзіны ў школьнае жыццё»), 34 гадзіны ў II класе і 35 гадзін у III класе.

3. Мэта навучання прадмету «Чалавек і свет» – развіццё асобы навучэнца ў працэсе пазнання і ўзаемадзеяння з навакольным асяроддзем на аснове выкарыстання засвоеных ведаў, сфарміраваных уменняў і навыкаў экалагічных і духоўна-маральных, эмацыйна-каштоўнасных адносін.

4. Асноўнымі задачамі навучання вучэбнаму прадмету «Чалавек і свет» з’яўляюцца: фарміраванне ўяўленняў аб аб’ектах прыроды і з’явах, іх разнастайнасці, адзінстве прыроднага і сацыяльнага, аб месцы чалавека ў прыродзе і грамадстве;

фарміраванне ўменняў, неабходных для экалагічна ўсвядомленага ўзаемадзеяння з навакольным светам (устаанаўліваць і тлумачыць прычынна-выніковыя сувязі паміж аб’ектамі і з’явамі прыроды, паміж дзеяннямі чалавека і прыродай, выконваць правілы прыродаахоўных паводзін, пасільную прыродаахоўную дзейнасць, ажыццяўляць усвядомлены выбар (дзеянняў, учынкаў) у дачыненні да прыроды і адказваць за свой выбар);

набыццё вопыту беражлівых адносін да прыроды, гуманных адносін да ўсяго жывога, што з’яўляецца асновай экалагічнай культуры навучэнцаў;

стварэнне ўмоў для авалодання навучэнцамі элементарнымі метадамі пазнання прыроды (назіранне, эксперымент) і здольнасці іх выкарыстоўваць для атрымання новых ведаў аб прыродзе, праверкі іх дакладнасці, рашэння практычных задач;

засваенне ведаў аб арганізме чалавека, кампанентах здаровага ладу жыцця і спосабах яго рэалізацыі, развіццё здольнасці выкарыстоўваць іх для рашэння практычных задач здароўезахавання;

пашырэнне ведаў аб нормах і правілах культурападобных паводзін у сацыяльным асяроддзі, вопыту маральна-этычных адносін да людзей;

фарміраванне паважлівых адносін да сям’і, да сваёй малой радзімы, да краіны, яе гісторыі, культуры, прыроды; пачуцця гордасці за яе дасягненні, а таксама патрэбы ўдзельнічаць у пасільнай дзейнасці на карысць сваёй краіны і грамадства;

садзеінічанне развіццю ўменняў працаваць з рознымі крыніцамі інфармацыі, прадуктыўнай камунікацыі і супрацоўніцтва, лагічнага, крэатыўнага і крытычнага мыслення,

арганізацыйна-рэгуляцыйных уменняў (прымаць вучэбную задачу і прытрымлівацца яе ў вучэбна-пазнавальнай дзейнасці, ажыццяўляць планаванне дзейнасці, яе кантроль, карэкцыю і ацэнку).

5. Формы і метады навучання і выхавання.

Формы арганізацыі навучання вучэбнаму прадмету «Чалавек і свет» – урок, экскурсія, мэтавая прагулка. Арганізацыя вучэбных заняткаў па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» прадугледжвае франтальную, індывідуальную, парную, групавую і калектыўную формы работы, іх аптымальнае спалучэнне.

Метады навучання абумоўлены спецыфікай мэтавых устаноў і зместу вучэбнага прадмета. Асаблівае значэнне маюць эўрыстычныя гутаркі, рашэнне сітуацыйных задач, экалагічнае прагназіраванне, мадэліраванне, назіранне ў прыродзе, вопыты, дыдактычныя гульні. Праца з вучэбным дапаможнікам не толькі з'яўляецца крыніцай новых ведаў, але і служыць сродкам замацавання вывучанага, фарміравання вучэбна-пазнавальных кампетэнцый (інтэлектуальных, інфармацыйных).

Экскурсіі і мэтавыя прагулкі з'яўляюцца асноўнымі формамі непасрэднага вывучэння навакольнага свету ў працэсе назіранняў, а таксама набываюцца вопыту прыродаахоўных паводзін і элементарнай практычнай прыродаахоўнай дзейнасці. Мэтавыя прагулкі прадугледжаны перш за ўсё для сезонных назіранняў у прыродзе ў I класе.

6. Чаканыя вынікі засваення дадзенай вучэбнай праграмы па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет»:

6.1. асобасныя:

праяўленне цікавасці да вывучэння прыроды, грамадскіх з'яў, прыроды, культуры, эканомікі, гісторыі сваёй краіны; усведамленне каштоўнасці, цэласнасці і разнастайнасці навакольнага свету, свайго месца ў ім;

усведамленне значэння навуковых ведаў аб прыродзе для захавання ўмоў, прыдатных для жыцця ўсяго жывога на Зямлі, развіцця грамадства, захавання і ўмацавання здароўя чалавека, забеспячэння бяспекі і дабрабыту яго жыцця і дзейнасці;

запатрабаванне ў беражлівым стаўленні да ўсіх аб'ектаў навакольнага асяроддзя, гуманным стаўленні да ўсяго жывога;

усведамленне пачуцця любові да сваёй краіны, гордасці за яе, паважлівыя адносіны да яе культуры, людзей;

6.2. метапрадметныя:

развіццё лагічных уменняў (параўнанне аб'ектаў і вылучэнне ў іх асноўных агульных і адметных прыкмет, класіфікацыя аб'ектаў па ўказаных прыкметах, тлумачэнне і ўстанаўленне прычынна-выніковых сувязяў, пабудова высноў, фармуляванне высноў і ацэначных меркаванняў);

авалоданне элементарнымі метадамі пазнання аб'ектаў і з'яў навакольнай рэчаіснасці – назіраннем, вопытам, эксперыентам;

развіццё ўменняў працаваць з інфармацыяй: выкарыстоўваць тэкст, ілюстрацыі, геаграфічныя карты, іншыя крыніцы для атрымання неабходнай інфармацыі; вылучаць галоўнае ў змесце вучэбнага матэрыялу, інтэрпрэтаваць, крытычна ацэньваць, інтэграваць інфармацыю, атрыманую з розных крыніц;

развіццё камунікатыўных уменняў: будаваць маналагічную і дыялагічную мову, канструяваць пісьмовыя і вусныя выказванні ў адпаведнасці з граматычнымі і сінтаксічнымі нормамі мовы; выказаць сваё меркаванне, дамаўляцца, удзельнічаць у сумесным прыняцці рашэнняў, у стварэнні калектыўнага або агульнага адукацыйнага прадукта, праяўляць чуласць, спагадлівасць, аказваць дапамогу, падтрымку партнёрам па зносінах і супрацоўніцтву;

развіццё рэгуляцыйных уменняў: усведамляць, прымаць, фармуляваць і ўтрымліваць мэты і задачы вучэбна-пазнавальнай дзейнасці; планаваць, арганізоўваць, ажыццяўляць самакантроль, самаацэнку, рэфлексію вучэбна-пазнавальнай дзейнасці ў працэсе індывідуальнай і сумеснай работы;

6.3. прадметныя вынікі навучання ўяўляюць сабой абавязковы мінімум ведаў і ўменняў, прадугледжаных зместам дадзенай вучэбнай праграмы па вучэбным прадмеце

Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 21.09.2023, 8/40343
«Чалавек і свет» за перыяд навучання ў I–III класах устаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай і беларускай мовамі навучання і выхавання.

ГЛАВА 2
ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТАЎ І КЛАСЕ.
АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ
НАВУЧЭНЦАЎ

(1 гадзіна ў тыдзень, усяго 30 гадзін)

НАША РАДЗІМА – БЕЛАРУСЬ (1 гадзіна)

Наша дзяржава – Рэспубліка Беларусь. Дзяржаўныя сімвалы Рэспублікі Беларусь (Дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўны герб Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь). Мінск – сталіца нашай Радзімы.

Беларусь – край рэк, азёр, лясоў. Прыгажосць прыроды роднага краю.

Месцараспалажэнне населенага пункта, дзе я жыву, і школы, у якой я вучуся.

Асноўныя віды дзейнасці. Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый.

АДУКАЦЫЙНЫ КАМПАНЕНТ
«ПРЫРОДА І ЧАЛАВЕК» (26 гадзін)

АСЕННЯ ЗМЯНЕННІ Ў НЕЖЫВОЙ ПРЫРОДЗЕ,
ЖЫЦЦІ РАСЛІН, ЖЫВЁЛ І ЧАЛАВЕКА (9 гадзін)

Жывая і нежывая прырода

Прырода. Аб’екты жывой і нежывой прыроды, іх прыметы. Аб’екты прыроды і працы чалавека. Разнастайнасць раслін і жывёл. Сонца – крыніца святла і цяпла для ўсяго жывога на Зямлі.

Змены ў нежывой прыродзе восенню

Асеннія месяцы года, іх паслядоўнасць. Змены ў нежывой прыродзе восенню ў параўнанні з летам.

Расліны – частка жывой прыроды. Жыццё раслін восенню

Уплыў змен у нежывой прыродзе на жыццё раслін восенню. Высыпанне пладоў і насення, іх распаўсюджванне. Завяданне і засыханне травяністых раслін восенню. Змены афарбоўкі лісця дрэў і кустоў. Лістапад.

Жывёлы – частка жывой прыроды.

Жыццё жывёл восенню

Разнастайнасць жывёл. Дзікія і свойскія жывёлы. Змены ў жыцці птушак, насякомых, звяроў і іншых жывёл восенню. Памяншэнне колькасці насякомых. Пералёты птушак. Падрыхтоўка зімовага жылля і корму на зіму. Лінька і змена густаты і афарбоўкі поўсці ў звяроў. Заляганне жывёл у спячку.

Змены ў жыцці свойскіх жывёл восенню.

Праца людзей восенню

Змены, якія адбываюцца ў жыцці свойскіх жывёл увосень. Уплыў змен на працу людзей увосень. Значэнне свойскіх жывёл для чалавека. Клопат чалавека аб свойскіх жывёлах. Дапамога дзяцей у доглядзе за свойскімі жывёламі. Дапамога дзяцей дарослым у асенніх працах.

Восень і здароўе чалавека

Уплыў змен у прыродзе на жыццё чалавека восенню. Вопратка па сезону. Загартоўванне арганізму. Асеннія прагулкі на свежым паветры.

Асенняя гародніна і садавіна – крыніца здароўя

Плады і насенне раслін. Расліны саду і агарода, у якіх восенню выпяваюць ядомыя плады. Агародніна і садавіна, якая вырошчваецца ў родным краі. Іх карысць для здароўя чалавека. Правілы ўжывання агародніны і садавіны.

Асеннія з’явы ў прыродзе (абагульняючы ўрок)

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз (выяўленне асаблівасцей аб’ектаў, з’яў, іх тлумачэнне, устанаўленне і тлумачэнне прычынна-выніковых сувязей, устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам), параўнанне аб’ектаў і з’яў. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка з атрыманым пачуццёвым вопытам падчас назіранняў. Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку інфармацыі (тлумачэнне або выяўленне прычын апісаных або назіраных з’яў, выяўленне вынікаў, ацэнка дакладнасці інфармацыі, прагназіраванне або рашэнне задач тыпу «Што будзе, калі...»).

Экскурсія «Змены ў нежывой прыродзе і ў жыцці раслін восенню».

Мэтавыя прагулкі «Залатая восень у прыродзе», «Позняя восень»¹.

ЗІМОВЫЯ ЗМЭНЫ Ў НЕЖЫВОЙ ПРЫРОДЗЕ,
ЖЫЦЦІ РАСЛІН, ЖЫВЁЛ І ЧАЛАВЕКА (7 гадзін)

Змены ў нежывой прыродзе зімой. Жыццё раслін зімой

Зімовыя месяцы года, іх паслядоўнасць. Змены ў нежывой прыродзе зімой. Снег, лёд, снегапады, завеі. Змяненні ў жыцці дрэў, кустоў, травяністых раслін. Хваёвыя і ліставыя дрэвы і хмызнякі ўзімку. Распазнанне раслін зімой.

Змены ў жыцці дзікіх жывёл зімой

Прычыны залягання ў спячку некаторых жывёл. Жыццё насякомых, рыб, жаб, змей зімой. Змены ў жыцці лясных звяроў зімой. Дапамога дзікім жывёлам у зімовы час.

Жыццё птушак зімой

Зімуючыя птушкі бліжэйшага асяроддзя. Адметныя прыметы зімуючых птушак. Дапамога чалавека птушкам зімой. Уздел дзяцей у вырабе кармушак, падкормцы птушак.

Змены ў жыцці свойскіх жывёл зімой.

Праца людзей зімой

Змены ўмоў і ладу жыцця свойскіх жывёл зімой. Уплыў зімовых змен у прыродзе на працу чалавека. Клопат людзей аб свойскіх жывёлах у зімовы перыяд. Дапамога дзяцей у доглядзе за свойскімі жывёламі. Праца людзей зімой у горадзе і вёсцы. Падрыхтоўка да вяснянай сяўбы: снегазатрыманне на палях, рамонт сельскагаспадарчай тэхнікі, падрыхтоўка насення да пасеву. Зімовыя работы ў садах, цяпляцах, зернясховішчах і агароднінасховішчах.

Клопат чалавека аб сваім здароўі зімой

¹ На мэтавыя прагулкі адводзіцца частка вучэбнага занятку.

Папярэджанне прастудных захворванняў. Загартоўванне арганізму зімой. Значэнне зімовых прагулак і гульняў на прыродзе. Правілы паводзін у снегапад, падчас галалёду, пры катанні на каньках, лыжах, санках.

Зімовыя з’явы ў прыродзе (абагульняючы ўрок)

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз (выяўленне асаблівасцей аб’ектаў, з’яў, іх тлумачэнне, устанаўленне і тлумачэнне прычынна-выніковых сувязей, устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам), параўнанне аб’ектаў і з’яў. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка з атрыманым пачуццёвым вопытам падчас назіранняў.

Аналіз зімовых змен у прыродзе: тлумачэнне і ўсталяванне прычынна-выніковых сувязей паміж зімовымі зменамі ў нежывой і жывой прыродзе, паміж зменамі ў жыцці раслін і жывёл, зменамі ў прыродзе і працы, жыцці людзей.

Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку інфармацыі (тлумачэнне або выяўленне прычын апісаных або назіраных з’яў, выяўленне вынікаў, ацэнка дакладнасці інфармацыі, прагназіраванне або рашэнне задач тыпу «Што будзе, калі...»).

Экскурсія «Змены ў нежывой прыродзе зімой. Як зімуюць расліны»

Мэтавая прагулка «Жыццё птушак зімой»

Вопыт практычнай дзейнасці. Вызначэнне зімовых змен у нежывой прыродзе, у жыцці раслін і жывёл у працэсе назіранняў у прыродзе. Фіксацыя атрыманых вынікаў назіранняў у тэкставай форме (выступленне, выказванне) і графічным выглядзе (малюнак, схема). Распазнаванне дрэў па іх сілуэтах, ствалах, галінках; некаторых відаў птушак, звяроў. Збор прыроднага матэрыялу. Мадэліраванне змен у прыродзе зімой.

Выкананне правіл прыродаахоўных паводзін (падкорм птушак), захавання і ўмацавання здароўя ў зімовы перыяд.

ВЯСЕННЯ ЗМЭНЫ Ў НЕЖЫВОЙ ПРЫРОДЗЕ, ЖЫЦЦІ РАСЛІН, ЖЫВЁЛ І ЧАЛАВЕКА (6 гадзін)

Змены ў нежывой прыродзе вясной

Вясеннія месяцы года, іх паслядоўнасць. Змены ў нежывой прыродзе з надыходам вясны. Растанне снегу, адаграванне і высыханне глебы. Крыгаход, вясенні разліў рэк.

Вясна і здароўе чалавека

Захаванне здароўя вясной. Прагулкі і гульні ў парку, скверы. Бяспечныя месцы для гульняў. Правілы паводзін каля вадаёмаў вясной.

Вясна – час абуджэння раслін

Змены ў прыродзе вясной. Раннеквітнеючыя травяністыя расліны роднага краю. Беражлівыя адносіны да вясенніх першацвetaў.

Змены ў жыцці дзікіх жывёл вясной

Насякомыя – апыляльнікі раннеквітнеючых раслін. Прылёт і гнездаванне птушак. Беражлівыя адносіны чалавека да птушак у вясеннюю пару года. Змены вясной у жыцці жаб, змей, яшчарак, звяроў вясной.

Змены ў жыцці свойскіх жывёл вясной.

Праца людзей вясной

Змена ўмоў жыцця свойскіх жывёл з надыходам вясны. Клопат людзей аб свойскіх жывёлах. Вясеннія работы чалавека. Дапамога дзяцей у доглядзе за свойскімі жывёламі.

Вясеннiя з'явы ў прыродзе (абагульняючы ўрок)

Асноўныя вiды дзейнасцi. Праца з вучэбным дапаможнiкам: чытанне-вывучэнне тэксту, адказы на пытаннi да яго. Аналіз малюнкаў да тэксту: апiсанне малюнка, выяўленне яго мэтавага прызначэння, устанавленне адпаведнасцi малюнка з тэкстам. Адказы на дадатковыя пытаннi да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, iнтэрпрэтацыю падтэкставай iнфармацыi, iнтэграцыю (звязванне) iнфармацыi з тэксту i малюнка.

Аналіз схемы аб змене пор года i месяцаў: назва пор года ў правiльнай паслядоўнасцi, суаднясенне часу года i месяцаў. Аналіз вясновых змен у прыродзе: тлумачэнне i ўсталяванне прычынна-вынiковых сувязей памiж вясновымi зменами ў нежывой i жывой прыродзе, памiж зменами ў жыццi раслiн i жывёл, зменами ў прыродзе i працы, жыццi людзей.

Рашэнне вучэбна-пазнавальных i вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку iнфармацыi (тлумачэнне або выяўленне прычын апiсаных або назiраных з'яў, выяўленне вынiк, ацэнка дакладнасцi iнфармацыi, прагназiраванне або рашэнне задач тыпу «Што будзе, калi...»).

Мэтавая прагулка па выбары «Раннеквiтнеючыя раслiны – упрыгожванне прыроды» або «Ранняя вясна. Вясна – час абуджэння раслiн».

Вопыт практычнай дзейнасцi. Вызначэнне вясеннiх змен у нежывой прыродзе, у жыццi раслiн i жывёл у працэсе назiрання ў прыродзе. Фiксацыя атрыманых вынiкаў назiранняў у тэкставай форме (выступленне, выказванне) i графiчным выглядзе (малюнак, схема). Пазнаванне некалькiх відаў дрэў, кустоў, раннеквiтнеючых травяністых раслiн; насякомых, птушак, звяроў. Захаванне правiлаў прыродаахоўных паводзiн у адносiнах да першцаветаў i птушак вясной. Дапамога дарослым у вясновых працах. Клопат аб захаваннi i ўмацаваннi здароўя ў вясновы перыяд.

ЛЕТНIЯ ЗМЕНЫ Ў НЕЖЫВОЙ ПРЫРОДЗЕ, ЖЫЦЦI РАСЛIН, ЖЫВЁЛ I ЧАЛАВЕКА (4 гадзiны)

Змены ў нежывой прыродзе i жыццi раслiн летам

Летнiя месяцы года, iх паслядоўнасць. Змена месцазнаходжання Сонца над зямлёй. Працягласць дня i ночы. Праграванне паветра, вады, глебы. Летнiя дажджы, навальнiцы. Цвiценне траў, паспяванне ягад. Ядавітыя раслiны.

Жыццё дзiкiх i свойскiх жывёл летам

Звычкi дзiкiх звяроў i птушак летам. Клопат аб патомстве. Дапамога дзяцей у доглядзе за свойскiмі жывёламі. Беражлiвыя адносiны чалавека да дзiкiх жывёл.

Лета i здароўе чалавека

Летняе загартоўванне арганiзма. Правiлы прыёму сонечных i паветраных ваннаў. Гульнi на свежым паветры. Правiлы паводзiн у лесе, на лузе, каля вадаёмаў, падчас навальнiцы, пры сустрэчы з пчоламі, восамi, змеямi.

Змены ў прыродзе i працы чалавека ў розныя поры года (абагульняючы ўрок)

Асноўныя вiды дзейнасцi. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў iм галоўнага, адказы на пытаннi да тэксту. Праца з iлюстрацыямi: апiсанне, аналіз (выяўленне асаблiвасцей аб'ектаў, з'яў, iх тлумачэнне, устанавленне i тлумачэнне прычынна-вынiковых сувязей, устанавленне адпаведнасцi малюнка з тэкстам), параўнанне аб'ектаў i з'яў; складанне апавядання з апорай на iлюстрацыi. Адказы на дадатковыя пытаннi да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, iнтэрпрэтацыю падтэкставай iнфармацыi,

Національний правовой Интернет-портал Республики Беларусь, 21.09.2023, 8/40343
інтэграцыю (звязанне) інфармацыі з тэксту і малюнка з атрыманым пачуццёвым вопытам падчас назіранняў.

Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку інфармацыі (глуначэнне або выяўленне прычын апісаных або назіраных з'яў, выяўленне вынікаў, ацэнка дакладнасці інфармацыі, прагназіраванне або рашэнне задач тыпу «Што будзе, калі...»).

Удзел у ролевай гульні, якая мадэлюе ўзаемаадносіны гаспадара і хатняй жывёлы, з абмеркаваннем стаўлення да свойскіх жывёл.

Мэтавая прагулка па выбары «Першыя прыкметы лета ў нежывой прыродзе і ў жыцці раслін».

Вопыт практычнай дзейнасці. Вызначэнне першых прыкмет наступлення лета ў нежывой прыродзе, у жыцці раслін і жывёл у працэсе назіранняў у прыродзе. Фіксацыя атрыманых вынікаў і назіранняў у тэкставай форме (выступленне, выказванне) і графічным выглядзе (малюнак, схема). Пазнаванне некалькіх відаў дрэў, кустоў, травяністых раслін; насякомых, птушак, звяроў. Мадэліраванне змен у прыродзе і жыцці людзей летам. Клопат аб захаванні і ўмацаванні здароўя ў летні перыяд, выкананне правілаў бяспечных паводзін улетку.

АДУКАЦЫЙНЫ КАМΠΑНАЕНТ «ЧАЛАВЕК І ГРАМАДСТВА» (3 гадзіны)

ЧАЛАВЕК І ГРАМАДСТВА (3 гадзіны)

Мой горад (вёска)

Назва роднага населенага пункта. Галоўная вуліца (плошча) роднага горада (вёскі). Транспарт, якім карыстаюцца навучэнцы. Віды транспарту. Неабходнасць прытрымлівання правілаў дарожнага руху. Арганізацыі культуры горада (вёскі). Славутасці населенага пункта. Гаспадарчая дзейнасць жыхароў населенага пункта.

Я і мая сям'я

Сям'я ў жыцці чалавека. Добразычлівыя адносіны ў сям'і. Размеркаванне абавязкаў у сям'і. Пасільная дапамога дзяцей іншым членам сям'і. Правы і абавязкі дзяцей і законных прадстаўнікоў. Адказнасць дзяцей за свае ўчынкi.

Небяспечныя сітуацыі ў доме

Меры бяспекі ў хатніх умовах. Правілы супрацьпажарнай бяспекі. Асноўныя правілы абыходжання з газам, электрычнасцю, вадой. Нумары тэлефонаў экстраных служб: падраздзяленняў па надзвычайных сітуацыях, міліцыі, хуткай (неадкладнай) медыцынскай дапамогі, аварыйнай службы газа.

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз, устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам; складанне апавядання з апорай на ілюстрацыі. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязанне) інфармацыі з тэксту і малюнка з атрыманым пачуццёвым вопытам. Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку інфармацыі (ацэньванне або выбар варыянтаў паводзін з пазіцыі бяспечных паводзін, прагназіраванне развіцця сітуацыі).

Мадэліраванне сітуацый выкліку экстранай дапамогі па тэлефоне.

Мэтавая прагулка па населеным пункце «Мой горад (вёска)».

Вопыт практычнай дзейнасці. Знаёмства з галоўнымі славутасцямі свайго горада (вёскі). Аказанне пасільнай дапамогі членам сям'і, выкананне дамашніх абавязкаў. Захаванне элементарных правіл бяспекі ў побыце.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НАВУЧЭНЦАЎ

Ведаць:

назву сваёй краіны, яе сталіцы;
дзяржаўныя сімвалы: Дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь;
назву свайго населенага пункта, дамашні адрас, адрас сваёй школы;
элементарныя прыметы паняццяў «прырода», «нежывая прырода», «жывая прырода»;
назву месяцаў кожнай пары года і іх паслядоўнасць;
сезонныя прыметы змен у нежывой прыродзе, жыцці раслін і жывёл, працы людзей;
назвы некалькіх відаў раслін (не менш за 5), кустоў (не менш за 3), травяністых раслін (не менш за 5);
назвы агародніны і садавіны (не менш за 3);
назвы некалькіх відаў дзікіх жывёл – птушак (не менш за 4), звяроў (не менш за 5);
насякомых (не менш за 3);
назвы некалькіх відаў свойскіх жывёл (не менш за 4);
правілы прыходаахоўных паводзін у дачыненні да раслін і жывёл;
пра карысць загартоўвання, прагулак на свежым паветры;
спосабы захавання і ўмацавання здароўя ў розны час года;
правілы бяспечных паводзін на прыродзе ў розны час года;
назву свайго горада (вёскі), сваёй вуліцы, нумар свайго дома;
славутасці свайго населенага пункта (не менш за 2);
віды транспарту (пасажырскі, грузавы, спецыяльны);
правілы бяспечных паводзін дома;
нумары тэлефонаў экстраных служб: падраздзяленняў па надзвычайных сітуацыях, міліцыі, хуткай (неадкладнай) медыцынскай дапамогі, аварыйнай службы газа.

Умець:

пазнаваць Дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь і Дзяржаўны герб Рэспублікі Беларусь;
пазнаваць асноўныя славутасці сталіцы Рэспублікі Беларусь;
адрозніваць аб'екты жывой і нежывой прыроды, прадметы працы чалавека, характарызуючы іх асноўныя адметныя прыметы;
адрозніваць найбольш распаўсюджаныя ў сваёй мясцовасці віды дрэў, кустоў, травяністых раслін;
адрозніваць хвойныя дрэвы ад ліставых (па выніках назіранняў);
вызначаць 3–4 віды дрэў у зімовы час (па форме кроны, колеры ствала, галінах, пладах і лістах, якія засталіся, шышках);
адрозніваць садавіну і агародніну;
адрозніваць дзікіх і свойскіх жывёл;
адрозніваць найбольш распаўсюджаныя ў дадзенай мясцовасці віды птушак, звяроў;
тлумачыць даступныя разуменню прычыны сезонных змен у прыродзе, якія назіраюцца;
весці мэтанакіраваныя назіранні за сезоннымі зменамі ў прыродзе, параўноўваць аб'екты, устанаўліваць сувязі паміж зменамі ў нежывой і жывой прыродзе, працы людзей;
расказваць пра свае назіранні;
тлумачыць неабходнасць выканання правілаў прыродаахоўных паводзін падчас экскурсій, мэтавых прагулак, назіранняў;
прытрымлівацца правілаў прыродаахоўных паводзін падчас экскурсій і мэтавых прагулак;

выбіраць бяспечныя месцы для гульні і прагулак, прытрымлівацца правілаў бяспечных паводзін на прыродзе, на вуліцы і дома;
расказваць пра галоўныя славутасці свайго населенага пункта;
ветліва абыходзіцца з дарослымі і ровеснікамі.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці для:

распазнання раслін і жывёл найбліжэйшага наваколля;
апісання сезонных змен у прыродзе (нежывой, у жыцці раслін, устанаўлення сувязей паміж жыццём жывых арганізмаў і зменамі ў нежывой прыродзе);
прытрымлівання правілаў бяспечных і прыродаахоўных паводзін, ажыццяўлення элементарнай прыродаахоўнай дзейнасці (выраб кармушак, падкорм птушак, праяўленне беражлівых адносін да раннеквітнеючых раслін);
прытрымлівання правілаў захавання і ўмацавання здароўя ў розны час года;
апісання галоўных славутасцей сваёй мясцовасці;
прытрымлівання правілаў бяспечных паводзін на вуліцы і дома.

ГЛАВА 3 **ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТАЎ ІІ КЛАСЕ.** **АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ** **НАВУЧЭНЦАЎ**

(1 гадзіна ў тыдзень, усяго 34 гадзіны)

АДУКАЦЫЙНЫ КАМПАНЕНТ
«ПРЫРОДА І ЧАЛАВЕК» (26 гадзін)

ПРЫРОДА ВАКОЛ НАС (1 гадзіна)

Прырода жывая і нежывая. Адметныя прыкметы аб'ектаў жывой і нежывой прыроды. Чалавек – частка жывой прыроды. Сувязь жывой і нежывой прыроды. Сувязь паміж раслінамі і жывёламі. Значэнне прыроды ў жыцці чалавека.

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз (устанаўленне і тлумачэнне прычынна-выніковых сувязей, устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам), параўнанне; складанне апавядання пра сувязі ў прыродзе з апорай на ілюстрацыі. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка з наяўным пачуццёвым вопытам.

Фіксацыя атрыманых вынікаў назіранняў у тэкставай форме (выступленне, выказванне) і графічным выглядзе (малюнак, схема).

НЕЖЫВАЯ ПРЫРОДА І ЧАЛАВЕК (6 гадзін)

Паветра і яго ўласцівасці

Паветра вакол нас. Уласцівасці паветра: бясколернае, празрыстае, не мае паху, дрэнна праводзіць цяпло, добра прапускае сонечныя прамяні.

Значэнне і ахова паветра

Значэнне паветра для жыцця раслін, жывёл і чалавека. Роля раслін у падтрыманні чысціні паветра. Крыніцы забруджвання паветра і меры па яго ахове. Чыстае паветра – залог здароўя чалавека. Неабходнасць праветрывання памяшканняў.

Вада і яе ўласцівасці

Вада ў прыродзе. Уласцівасці вады: бясколерная, празрыстая, цякучая, не мае смаку і

Знaчэннe і aхoвa вaды

Знaчэннe вaды для жыцця рaслiн, жывёл і чaлaвeкa. Вaдa і здaрoўe чaлaвeкa. Пiтнaя вaдa. Экaнoмiя вaды. Крyнiцы забруджвaння і мeрy пa aхoвe вaды.

Глeбa

Глeбa. Урaдлiвaсць глeбы. Склaд глeбы: пясoк, глiнa, пaвeтрa, вaдa, пeрaгнoй.

Знaчэннe глeбы і клoпaт прa яe

Знaчэннe глeбы для рaслiн, жывёл і ў жыццi чaлaвeкa. Нacельнiкi глeбы. Їх рoлeя ў пaвышэннi ўрaдлiвaсцi глeбы. Клoпaт чaлaвeкa aб зaхaвaннi і пaвышэннi ўрaдлiвaсцi глeбы. Рoлeя рaслiн у aбaрoнe глeбы aд рaзбурэннa.

Аснoўнaя вiдa дзeйнacцi. Прaцa з тэкcтaм: чытaннe тэкcтy, вьлучэннe ў iм гaлoўнaгa, aдкaзы нa пытaннi дa тэкcтy. Прaцa з iлюcтpaцыямi: aпiсaннe, aнaлiз (ycтaнaўлeннe і тлyмaчэннe пpычыннa-вынiкoвыx сувязeй, ycтaнaўлeннe aдпaвeднacцi мaлyнкa з тэкcтaм), пapaўнaннe. Aдкaзы нa дaдaткoвыя пытaннi дa тэкcтy, якiя пpaдyглeджaюць фaрмyлeвaннe пpамыx вьcнoў, iнтepпpэтaцыю пaдтэкcтaвaй iнфaрмaцыi, iнтeгpaцыю (звязвaннe) iнфaрмaцыi з тэкcтy і мaлyнкa з нaяўным пaчyццёвым дocвeдaм. Pашэннe вyчэбнa-пaзнaвaльныx і вyчэбнa-пpактычныx зaдaч нa aснoвe вькaрыcтaннa зacвoeнaй нa вyчэбным зaняткy iнфaрмaцыi (aцэньвaннe aбo вьбap вapыянтaў пaвoдзiн y пpыpoдзe з пaзiцыi пpыpoдaaxoўныx пaвoдзiн, пpaгнaзiрaвaннe рaзвiцця ciтyaцыi).

Склaдaннe aпaвядaннaў aб знaчэннi пaвeтpа ў жыццi чaлaвeкa, aб тым, як чaлaвeк вькaрыcтoўвae вaдy, з aпoрaй нa iлюcтpaцыi, тэкcт вyчэбнaгa дaпaмoжнiкa, cвae нaзiрaннi.

Вoпыт пpактычнaй дзeйнacцi. Пpавьдзeннe элeмeнтapныx дocлeдaў, вьвiўлeннe дocлeдным шлyхaм yлacцiвacцeй пaвeтpа, вaды, cacтaвy глeбы. Нaзiрaннe зa дэмaнcтpaцыйнiмi дocлeдaмi, якiя пpавoдзьцa пeдaгaгiчным рaбoтнiкaм. Фiкcaцыя aтpымaныx вьнiкaў і нaзiрaннaў y тэкcтaвaй фoрмe (вьcтyплeннe, вькaзвaннe) і гpaфiчным вьглeдзe (мaлyнaк, cхeмa).

Вькaнaннe зaдaннaў нa мaдэлiрaвaннe сувязeй пaмiж нeжывoй пpыpoдaй і чaлaвeкaм(cтaнoўчaгa і aдмoўнaгa ўздeяння лyдзeй нa нeжывoю пpыpoдy).

ЖЫВАЯ ПРЫРОДА І ЧАЛAВЕК (19 гaдзiн)

Рaслiны – чacткa жывoй пpыpoдy

Рaзнacтaйнacць рaслiн. Дрэвy, кyсты, тpавяніcтyя рaслiны, iх aдмeтнaя пpыкмeтy. Чacткi рaслiны (нa пpыклaдзe квeткaвaгa). Їх знaчэннe для рaслiны.

Умoвы, нeaбxoднaя для рoстy і рaзвiццi рaслiн

Рoст, рaзвiццё і пpapaстaннe рaслiн. Умoвы, нeaбxoднaя для жыццядзeйнacцi рaслiн.

Дзiкaрoслyя дрэвy

Лiсцяннaя і хвaёвaя дрэвy Бeлaруcи. Їх рoлeя ў пpыpoдзe і знaчэннe ў жыццi чaлaвeкa.

Дзiкaрoслyя хмьзнькi

Дзiкaрoслyя хмьзнькi, нaйбoльш рaспaўcюджaннaя ў Бeлaруcи. Їх рoлeя ў пpыpoдзe і знaчэннe ў жыццi чaлaвeкa.

Лeкaвaя рaслiны Бeлaруcи

Лeкaвaя дрэвy, хмьзнькi, тpавяніcтyя рaслiны. Їх знaчэннe ў жыццi чaлaвeкa.

Атpутнaя рaслiны Бeлaруcи

Атpутнaя рaслiны, нaйбoльш рaспaўcюджaннaя ў Бeлaруcи. Їх aдмeтнaя пpыкмeтy. Мeрy бьcпeкi пpы cyстpэчy з атpутнiмi рaслiнaмi.

Ахова раслiн

Правiлы прыродаахоўных паводзiн у адносiнах да раслiн. Раслiны Чырвонай кнiгi Рэспублiкi Бeлaрусь.

Культурныя раслiны Бeлaрусьi

Агароднiнныя, пладовыя, збожжавыя раслiны. Iх значэнне для чалавека.

Дэкаратыўныя раслiны

Разнастайнасць i прыгажосць дэкаратыўных раслiн. Iх значэнне ў жыццi чалавека. Пакаёвыя раслiны, правiлы догляду за iмi. Раслiны ў доме чалавека. Iх уплыў на здароўе чалавека.

Грыбы

Разнастайнасць грыбоў. Ядомыя i ядавітыя грыбы. Правiлы збору грыбоў. Роля грыбоў у прыродзе i iх значэнне ў жыццi чалавека.

Разнастайнасць жывёл. Насякомыя

Разнастайнасць жывёл. Iх адметныя прыкметы. Насякомыя. Iх адметныя прыкметы. Травяедныя, драпежныя, усеедныя насякомыя. Роля насякомых у прыродзе.

Рыбы

Разнастайнасць рыб. Iх адметныя прыкметы. Прыстасаваннi рыб да воднага асяроддзя пасялення. Травяедныя, драпежныя, усеедныя рыбы. Iх роля ў прыродзе.

Земнаводныя (амфiбii)

Разнастайнасць земнаводных. Iх адметныя прыкметы. Прыстасаваннi земнаводных да жыцця ў вадзе i на сушы. Земнаводныя – драпежныя жывёлы. Роля земнаводных у прыродзе.

Паўзуны (рэптылii)

Разнастайнасць паўзуноў. Iх адметныя прыкметы. Драпежныя i ўсеедныя паўзуны. Роля паўзуноў у прыродзе.

Птушкi

Разнастайнасць птушак. Iх адметныя прыкметы. Травяедныя, драпежныя, усеедныя птушкi. Роля птушак у прыродзе i iх значэнне ў жыццi чалавека.

Млекакормячыя (звяры)

Разнастайнасць звяроў. Адметныя прыкметы млекакормячых i iх прыстасаваннi да ўмоў жыцця. Травяедныя, драпежныя, усеедныя млекакормячыя. Роля звяроў у прыродзе.

Значэнне свойскiх i дзiкiх жывёл у жыццi чалавека

Свойскiя млекакормячыя, птушкi, рыбы, насякомыя. Гаспадарчае, эстэтычнае, навуковае значэнне свойскiх i дзiкiх жывёл.

Ахова жывёл

Уплыў гаспадарчай дзейнасцi на колькасць дзiкiх жывёл.

Правiлы прыродаахоўных паводзiн у адносiнах да жывёл. Клопат чалавека аб жывёлах у перыяд з'яўлення нашчадства. Рэдкiя i знікаючыя жывёлы роднага краю. Жывёлы Чырвонай кнiгi Рэспублiкi Бeлaрусь.

Асноўныя вiды дзейнасцi. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў iм галоўнага, адказы на пытаннi да тэксту. Праца з iлюстрацыямi: апiсанне, аналiз (вызначэнне адметных прыкмет раслiн, асаблiвасцей будовы знешняга выгляду жывёл i iх тлумачэнне ў сувязi з месцам пражывання, ладам жыцця i харчавання), параўнанне; устанаўленне адпаведнасцi

малюнка з тэкстам. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка з наяўным пачуццёвым вопытам. Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку інфармацыі (ацэньванне або выбар варыянтаў паводзін у прыродзе з пазіцыі прыродаахоўных паводзін, прагназіраванне развіцця сітуацыі, фармуляванне правіл паводзін).

Складанне аповеду аб значэнні дзікарослых дрэў у жыцці чалавека; апісанне атрутных і пакаёвых раслін, грыбоў з апорай на тэкст, ілюстрацыі вучэбнага дапаможніка, наяўныя пачуццёвыя і практычныя вопыты. Апісанне пакаёвых раслін па плане. Складанне аповедаў-загадак аб птушках і млекакормячых роднага краю.

Экскурсія «Дзікарослыя расліны Беларусі»

Вопыт практычнай дзейнасці. Знаходжанне частак раслін. Распазнанне дзікарослых раслін (дрэваў, кустоў, травяністых раслін). Распазнанне і апісанне (вусна) культурных і дзікарослых раслін, пакаёвых раслін з выкарыстаннем натуральных аб'ектаў, гербарных узораў. Пасадка пакаёвых раслін і догляд за імі. Захаванне правілаў прыродаахоўных паводзін у адносінах да раслін.

Назіранне за дэманстрацыйнымі доследамі, якія праводзяцца педагогічнымі работнікамі: выяўленне ўмоў росту і развіцця раслін, перамяшчэнне вады па сцябле ад кораня да лісця, увільгатненне паветра лісцем раслін.

Распазнанне жывёл па адметных прыкметах, апісанне знешняга выгляду 1–2 прадстаўнікоў розных груп жывёл. Назіранні за акварыумнымі рыбамі, птушкамі, аказанне дапамогі зімуючым птушкам (узмку і ранняя вясной): развешванне, запаўненне, чыстка кармушак.

Збор насення пустазельных раслін для падкорму птушак (падчас экскурсіі на прыроду). Захаванне правілаў прыродаахоўных паводзін у адносінах да жывёл.

Назіранне за пакаёвымі раслінамі школы і пазнаванне іх па натуральных узорах.

Мадэліраванне сувязей паміж раслінамі і жывёламі, паміж жывёламі.

Фіксацыя атрыманых вынікаў назіранняў у тэкставай форме (выступленне, выказванне) і графічным выглядзе (малюнак, схема).

АДУКАЦЫЙНЫ КАМПАНЕНТ «ЧАЛАВЕК І ЯГО ЗДАРОЎЕ» (3 гадзіны)

ЧАЛАВЕК І ЯГО ЗДАРОЎЕ (3 гадзіны)

Клопат чалавека аб здароўі

Значэнне здароўя ў жыцці чалавека. Спосабы захавання і ўмацавання здароўя чалавека. Рэжым дня, важнасць яго захавання. Чаргаванне працы і адпачынку ў рэжыме дня. Гігіена вучэбнай працы пры выкананні дамашніх заданняў. Захаванне рэжыму дня ў будні і выхадныя дні.

Правілы асабістай гігіены

Догляд за поласцю рота, пазногцямі і валасамі. Прадметы асабістай гігіены. Беражлівыя адносіны да рэчаў. Неабходнасць захавання чысціні адзення і абутку.

Харчаванне і здароўе

Ежа, карысная для здароўя. Значэнне ежы для чалавека. Рэжым харчавання. Правілы культурных і бяспечных паводзін за сталом.

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту, параўнанне ўласных адказаў са зместам тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз, параўнанне; устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых вывадаў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з

Нацыянальны прававой Інтэрнет-партал Рэспублікі Беларусь, 21.09.2023, 8/40343
тэксту і малюнка з існуючым практычным вопытам.

Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку інфармацыі (ацэньванне або выбар варыянтаў паводзін з пазіцыі захавання і ўмацавання здароўя, прагназіраванне развіцця сітуацыі, фармуляванне правілаў паводзін).

Складанне аповеду аб рэжыме навучэнца з апорай на ілюстрацыі вучэбнага дапаможніка, уласны вопыт.

Вопыт практычнай дзейнасці. Выкананне рэжыму дня. Захаванне правілаў гігіены вучэбнай працы пры выкананні дамашніх заданняў, асабістай гігіены, культуры паводзін за сталом.

АДУКАЦЫЙНЫ КАМΠΑЕНЕНТ «ЧАЛАВЕК І ГРАМАДСТВА» (3 гадзіны)

ЧАЛАВЕК І ГРАМАДСТВА (3 гадзіны)

Правы дзіцяці

Правы дзіцяці (права на жыццё, права на ахову і ўмацаванне здароўя, права на пражыванне ў сям'і, права на жыллё, права на імя, права на адукацыю, права на працу, права на адпачынак, права на абарону гонару і годнасці) і яго абавязкі.

Сям'я

Сям'я. Яе значэнне ў жыцці чалавека. Склад сям'і. Сямейныя традыцыі і сумесны адпачынак як спосабы ўмацавання сям'і. Узаемаадносіны ў сям'і і ўзаемадапамога членаў сям'і. Павага да старэйшых у сям'і. Шанаванне продкаў.

Эканоміка сям'і

Бюджэт сям'і, яго складнікі (даходы і расходы). Тавары і паслугі. Азбука эканоміі і беражлівасці ў сям'і.

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз, параўнанне; устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка з існуючым практычным вопытам. Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання засвоенай на вучэбным занятку інфармацыі (ацэньванне або выбар варыянтаў паводзін з пазіцыі маральна-этычных норм, прагназіраванне развіцця сітуацыі, фармуляванне правіл паводзін).

Складанне аповяду аб сям'і з апорай на ілюстрацыі вучэбнага дапаможніка, наяўны вопыт. Складанне аповеду пра цікавыя падзеі ў жыцці сваёй сям'і.

Вопыт практычнай дзейнасці. Складанне схемы «Бюджэт сям'і»; выкананне даручэнняў у сям'і як праяўленне клопату адзін аб адным; захаванне правоў і абавязкаў як члена класнага і школьнага калектыву, грамадзяніна сваёй краіны.

ПАЎТАРЭННЕ (1 гадзіна)

Рэзервовы час – 1 гадзіна.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НАВУЧЭНЦАЎ

Ведаць:

адметныя прыкметы аб'ектаў нежывой прыроды і жывых арганізмаў;
уласцівасці паветра і вады, іх значэнне;
крыніцы забруджвання паветра і вады і меры па іх ахове;
склад глебы;
значэнне глебы, яе асноўная ўласцівасць;
мерапрыемствы па павышэнні ўрадлівасці глебы і яе ахове;
разнастайнасць жыццёвых форм раслін (дрэвы, хмызнякі, травяністыя расліны), іх адметныя прыкметы;
назвы частак расліны (корань, сцябло, ліст, кветка, плод);
умовы, неабходныя для росту і развіцця раслін;
назвы найбольш распаўсюджаных дзікарослых і культурных дрэў (не менш за 6), кустоў (не менш за 5), травяністых раслін (не менш за 6); лекавых раслін (не менш за 3), атрутных (не менш за 3); дэкаратыўных (не менш за 3);
назвы раслін Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь (не менш за 3);
назвы ядомых і атрутных грыбоў (не менш за 4);
адметныя прыкметы насякомых, рыб, земнаводных (амфібіяў), паўзуноў (рэптылій), птушак, млекакормячых (звяроў);
назвы жывёл (насякомыя, рыбы, земнаводныя, паўзуны, птушкі, звяры) (не менш за 3 прадстаўнікі кожнай групы);
групы жывёл па спосабе харчавання (травяедныя, драпежныя, усёедныя) (не менш за 3 прадстаўнікоў кожнай групы);
назвы жывёл Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь (не менш за 4);
правілы прыродаахоўных і бяспечных паводзін на прыродзе;
спосабы захавання і ўмацавання здароўя чалавека (асабістая гігіена, рэжым працы і адпачынку, фізкультура);
правілы асабістай гігіены;
правілы гігіены вучэбнай працы; важнасць неабходнасці чаргавання працы і адпачынку ў рэжыме дня навучэнцаў;
правілы здаровага харчавання, культурных і бяспечных паводзін за сталом;
прозвішчы, асабовыя імёны і імёны па бацьку (калі такія маюцца) членаў сям'і;
пра бюджэт сям'і і яго складнікі (даходы і расходы);
правы і абавязкі дзяцей у сям'і;
правы дзіцяці (права на жыццё, права на ахову і ўмацаванне здароўя, права на пражыванне ў сям'і, права на жыллё, права на імя, права на адукацыю, права на працу, права на адпачынак, права на абарону гонару і годнасці) і яго абавязкі.
Умець:
адрозніваць аб'екты жывой і нежывой прыроды;
прыводзіць прыклады сувязі паміж аб'ектамі жывой і нежывой прыроды, паміж аб'ектамі жывой прыроды (раслінамі, грыбамі, жывёламі);
праводзіць назіранні за аб'ектамі жывой і нежывой прыроды і расказваць пра свае назіранні;
праводзіць простыя доследы пры вывучэнні ўласцівасцей паветра, вады, глебы, частак раслін; прытрымлівацца інструкцый і правіл тэхнікі бяспекі пры правядзенні доследаў;
тлумачыць умовы, неабходныя для росту і развіцця раслін;
вызначаць прыналежнасць жывёлы да той ці іншай групы на аснове вызначэння істотных прыкмет (падводзіць пад паняцце);
тлумачыць значэнне жывёл у прыродзе і жыцці людзей;
тлумачыць неабходнасць захавання правіл прыродаахоўных і бяспечных паводзін;
тлумачыць неабходнасць выканання рэжыму дня, чаргавання працы і адпачынку, захавання асабістай гігіены, правільнага харчавання;
на аснове жыццёвых назіранняў прыводзіць прыклады праяўлення спагадлівасці, дабрыні, справядлівасці;
тлумачыць неабходнасць захавання правілаў беражлівых адносін да рэчаў і прадметаў, праяўлення паважлівага стаўлення да працы дарослых;
знаходзіць галоўнае ў тэксце, адказваць на пытанні па змесце прачытанага,

інтэрпрэтаваць інфармацыю, атрыманую з тэксту, складаць апавяданне на аснове ілюстрацый, аналізаваць малюнкi; выкарыстоўваць вучэбныя тэксты (мастацкія, навукова-папулярныя), схемы, малюнкi, дадатковую даведачную і навукова-папулярную літаратуру для пошуку неабходнай інфармацыі, інтэграваць інфармацыю, атрыманую з розных крыніц;

выказаць меркаванні, абмяркоўваць праблемныя пытанні, параўноўваць свае выказванні з вучэбным тэкстам;

супрацоўнічаць з аднакласнікамі пры выкананні заданняў у парах і групах (дамаўляцца, размяркоўваць працу, атрымліваць агульны вынік, ацэньваць асабісты ўклад і агульныя вынікі).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці для:

выканання правіл прыродаахоўных паводзін (ахова паветра, вады, глебы, раслін, жывёл);

догляду за пакаёвымі раслінамі;

догляду за свойскімі жывёламі;

усведамлення каштоўнасці прыроды, неабходнасці несці адказнасць за яе захаванне; выканання правілаў паводзін на прыродзе і ўдзелу ў яе ахове;

усвядомленага выканання рэжыму дня, правілаў здаровага харчавання, правілаў паводзін падчас ежы;

захавання правілаў асабістай гігіены (догляду за поласцю рота, пазногцямі, валасамі, захавання ў чысціні адзення і абутку);

эканомных і беражлівых адносін да сямейнага бюджэту.

ГЛАВА 4

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА Ў ІІІ КЛАСЕ. АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НАВУЧЭНЦАЎ

(1 гадзіна ў тыдзень, усяго 35 гадзін)

**АДУКАЦЫЙНЫ КАМΠΑНАЕНТ
«ПРЫРОДА І ЧАЛАВЕК» (25 гадзін)**

ПЛАНЕТА, НА ЯКОЙ МЫ ЖЫВЕМ (2 гадзіны)

Зямля – наш агульны дом

Зямля як планета Сонечнай сістэмы. Выгляд Зямлі з космасу. Глобус – мадэль Зямлі. Паўночны полюс, Паўднёвы полюс. Экватар. Паўночнае і Паўднёвае паўшар'і. Мацярыкі і акіяны на глобусе (назвы і размяшчэнне на глобусе).

Фізічная карта паўшар'яў

Карта – крыніца атрымання інфармацыі аб навакольным свеце. Адрозненні глобуса і фізічнай карты паўшар'яў. Мацярыкі, акіяны, экватар, Паўднёвы і Паўночны полюсы на фізічнай карце паўшар'яў. Беларусь на глобусе і фізічнай карце паўшар'яў.

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту. Праца з ілюстрацыямі: аналіз, параўнанне; устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых вывадаў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка. Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання атрыманай на ўроку інфармацыі.

Вопыт практычнай дзейнасці. Практычная работа з глобусам і фізічнай картай паўшар'яў: знаходжанне на глобусе і фізічнай карце паўшар'яў мацярыкоў, акіянаў,

Арыентаванне на мясцовасці (3 гадзіны)

Гарызонт. Бакі гарызонту

Гарызонт. Лінія гарызонту. Асноўныя і прамежкавыя бакі гарызонту.

Арыентаванне на мясцовасці па кампасе

Компас, яго прызначэнне, прыстасаванне. Вызначэнне бакоў гарызонту па кампасе.

Арыентаванне па Сонцы і мясцовых прыродных прыкметах

Вызначэнне бакоў гарызонту па Сонцы. Мясцовыя прыродныя прыметы для арыентавання.

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз, параўнанне; устанаўленне адпаведнасці малюнка з тэкстам. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых вывадаў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка. Рашэнне вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання атрыманай на ўроку інфармацыі.

Складанне аповеду аб тым, як можна па аб'ектах прыроды вызначыць бакі гарызонту, з апорай на ілюстрацыі і тэкст вучэбнага дапаможніка.

Вопыт практычнай дзейнасці. Засваенне спосабаў арыентавання на мясцовасці па кампасе, Сонцы і мясцовых прыродных прыкметах, вызначэнне бакоў гарызонту па кампасе і мясцовых прыкметах.

МОЙ РОДНЫ КРАЙ (15 гадзін)

Формы зямной паверхні

Раўніны і горы як асноўныя формы паверхні Зямлі. Груд, гара. Іх падабенства і адрозненне.

Раўнінная паверхня тэрыторыі Рэспублікі Беларусь і яе значэнне

Раўніны, нізіны, узвышшы на фізічнай карце Беларусі. Значэнне раўніннай паверхні для нашай краіны.

Карысныя выкапні

Пясок і гліна – найбольш распаўсюджаныя карысныя выкапні. Іх уласцівасці і значэнне ў жыцці чалавека.

Выкарыстанне і ахова карысных выкапняў

Радовішчы карысных выкапняў на фізічнай карце Беларусі. Выкарыстанне карысных выкапняў. Ахова карысных выкапняў.

Прыродныя супольнасці Беларусі. Лес і яго насельнікі

Асноўныя прыродныя супольнасці. Лес як прыродная супольнасць. Расліны і жывёлы лесу. Прыстасаванне жывых арганізмаў да ўмоў пасялення. Узаемасувязі паміж раслінамі і жывёламі лесу.

Лясныя багацці Беларусі

Роля лесу ў прыродзе і яго значэнне для жыцця чалавека. Прыродаахоўная дзейнасць чалавека.

Вадаём i яго насельнiкi

Раслiны i жывёлы прэсных вадаёмаў. Прыстасаванне жывых арганiзмаў да ўмоў пасялення. Узаемасувязi памiж раслiнамі i жывёламі вадаёмаў.

Водныя багаццi Рэспублiкi Беларусь

Натуральныя i штучныя вадаёмы. Рэкi i азёры. Адметныя прыкметы рэк i азёр. Часткi ракi. Буйнейшыя рэкi i азёры на фiзiчнай карце Беларусi. Выкарыстанне вадаёмаў у гаспадарчай дзейнасцi людзей. Ахова вадаёмаў ад забруджвання.

Балота i яго насельнiкi

Раслiны i жывёлы балот. Прыстасаванне жывых арганiзмаў да ўмоў пасялення. Узаемасувязi памiж раслiнамі i жывёламі балот.

Значэнне балот

Роля балот у захаваннi чысцiнi паветра, рэдкiх раслiн i жывёл, рэк i азёр Беларусi. Балоты – прыродная фабрыка торфу. Уплыў дзейнасцi чалавека на прыродную супольнасць балота. Клопат чалавека аб ахове балот.

Луг i яго насельнiкi

Раслiны i жывёлы лугу. Iх прыстасаванне да ўмоў пасялення. Узаемасувязi памiж раслiнамі i жывёламі лугу.

Значэнне лугоў

Роля лугоў у жыццi раслiн i жывёл. Раслiны-меданосы i лекавыя раслiны лугоў. Кармавыя травы – галоўнае багацце лугоў. Выкарыстанне лугоў у гаспадарчай дзейнасцi людзей. Клопат аб захаваннi лугоў.

Ахова прыроды – важная задача дзяржавы

Прыродныя тэрыторыi нашай рэспублiкi, якiя асаблiва ахоўваюцца (запаведнiкi, нацыянальныя паркi, заказнiкi). Iх роля ў ахове раслiн i жывёл. Запаведнiкi i нацыянальныя паркi Рэспублiкi Беларусь. Унiкальная прырода Нацыянальнага парку «Белавежская пушча».

Асноўныя вiды дзейнасцi. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў iм галоўнага, адказы на пытаннi да тэксту, параўнанне ўласных адказаў са зместам тэксту. Праца з iлюстрацыямi: апiсанне, аналіз (вызначэнне адметных прыкмет аб'ектаў, асаблiвасцей будовы знешняга выгляду раслiн i жывёл i iх тлумачэнне ў сувязi з месцам пражывання, ладам жыцця i харчавання), параўнанне, класiфiкацыя. Адказы на дадатковыя пытаннi да тэксту, якiя прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, iнтэрпрэтацыю падтэкставай iнфармацыi, iнтэграцыю (звязанне) iнфармацыi з тэксту i малюнка з наяўным пачуццёвым вопытам.

Складанне па прачытаным тэксце пытанняў для аднакласнiкаў. Складанне апавяданняў аб выкарыстаннi карысных выкапняў, аб значэннi рэк i азёр у жыццi чалавека, аб выкарыстаннi балот з апорай на iлюстрацыi i тэкст вучэбнага дапаможнiка, пачуццёвы i практычны вопыт. Складанне апавяданняў-загадак аб жывёлах лесу, балот, лугоў.

Рашэнне вучэбна-пазнавальных i вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання атрыманай на ўроку iнфармацыi (на ацэнванне або выбар варыянтаў паводзiн у прыродзе з пазiцыi прыродаахоўных або бяспечных паводзiн, прагназаванне развiцця сiтуацыi).

Экскурсii на прыроду (2 гадзiны)²

Вопыт практычнай дзейнасцi. Знаходжанне на фiзiчнай карце Беларусi асноўных форм зямной паверхнi, буйнейшых рэк i азёр, запаведнiкаў i нацыянальных паркаў.

Выяўленне доследным шляхам уласцівасцей карысных выкапняў (пяску і гліны) і іх апісанне. Знаходжанне на фізічнай карце Рэспублікі Беларусь радовішчаў карысных выкапняў.

Распазнанне форм зямной паверхні, прыродных супольнасцей і іх насельнікаў па апісанні, ілюстрацыі. Мадэліраванне форм паверхні, прыродных супольнасцей. Захаванне правіл прыродаахоўных паводзін у прыродных супольнасцях.

Распазнанне і апісанне (вусна) раслін лесу, балота, лугу з выкарыстаннем гербарных узораў і малюнкаў.

РАЗНАСТАЙНАСЦЬ РАСЛІН І ЖЫВЁЛ НА ЗЯМЛІ (5 гадзін)

Багацце прыроды Зямлі

Разнастайнасць прыроды на Зямлі. Залежнасць разнастайнасці расліннага і жывёльнага свету ад наяўнасці цяпла і вільгаці.

Расліны – насельнікі сушы

Уплыў цяпла і вільгаці на разнастайнасць раслін зямнога шара. Расліны цеплалюбівыя і холадаўстойлівыя, засухаўстойлівыя і вільгацелюбівыя, святлолюбівыя і ценевынослівыя.

Расліны – насельнікі мораў і акіянаў

Разнастайнасць раслін у морах і акіянах. Іх прыстасаванні да ўмоў жыцця. Роля марскіх водарасляў ў прыродзе і іх значэнне ў жыцці чалавека.

Жывёлы – насельнікі сушы

Разнастайнасць жывёл на Зямлі. Іх прыстасаванні да ўмоў жыцця.

Жывёлы мораў і акіянаў

Марскія рыбы. Іх прыстасаванні да жыцця ў водным асяроддзі. Млекакормячыя, якія жывуць у морах і акіянах. Іх прыстасаванні да воднага асяроддзя пасялення.

Асноўныя віды дзейнасці. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў ім галоўнага, адказы на пытанні да тэксту, параўнанне ўласных адказаў са зместам тэксту. Праца з ілюстрацыямі: апісанне, аналіз (вызначэнне асаблівасцей будовы знешняга выгляду раслін і жывёл і іх тлумачэнне ў сувязі з месцам пражывання, ладам жыцця, спосабам харчавання), параўнанне, класіфікацыя. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых высноў, інтэрпрэтацыю падтэкставай інфармацыі, інтэграцыю (звязванне) інфармацыі з тэксту і малюнка з наяўным пачуццёвым вопытам.

Складанне пытанняў па прачытаным тэксце. Апісанне па вонкавым выглядзе засухаўстойлівых і вільгацелюбівых раслін. Складанне аповедаў-загадак пра жывёл мораў і акіянаў.

Вопыт практычнай дзейнасці. Знаходжанне на фізічнай карце паўшар'яў акіянаў Зямлі. Пазнаванне і вызначэнне адметных прыкмет некалькіх відаў раслін і жывёл розных месцаў зямнога шара.

АДУКАЦЫЙНЫ КАМПАНЕНТ «ЧАЛАВЕК І ЯГО ЗДАРОЎЕ» (10 гадзін)

ЧАЛАВЕК І ЯГО ЗДАРОЎЕ (10 гадзін)

Чалавек – частка жывой прыроды

Падабенства чалавека і іншых жывых арганізмаў. Адрозненне чалавека ад іншых жывых істот. Арганізм чалавека як адзінае цэлае. Органы і сістэмы органаў чалавека.

² Тэмы экскурсій педагогічны работнік выбірае самастойна з улікам магчымасцей рэгіёна

Скура чалавека

Скура чалавека. Значэнне скуры для арганiзма чалавека. Гiгiена скуры.

Апора цела i рух чалавека

Шкiлет i мышцы. Iх значэнне для забеспячэння апоры i руху арганiзма. Значэнне фiзiчнай працы i фiзкультуры для развiцця шкiлета i ўмацавання мышц. Правiльная пастава. Яе значэнне для здароўя чалавека. Захаванне правiльнай пастава. Уважлiвыя адносіны да людзей з асаблiвасцямi псiхафiзiчнага развiцця.

Кровазварот чалавека

Органы кровазвароту – сэрца i крывяносныя сасуды. Пульс. Значэнне органаў кровазвароту. Значэнне руху ва ўмацаванні сэрца.

Дыханне чалавека

Органы дыхання, iх значэнне. Гiгiена дыхання, папярэджанне прастудных захворванняў. Значэнне чыстага паветра для здароўя чалавека. Шкода курэння для здароўя чалавека.

Органы стрававання i выдзялення чалавека

Органы стрававання, iх значэнне. Органы выдзялення. Роля нырак у ачыстцы арганiзма чалавека. Правiлы здаровага харчавання. Iх значэнне ў захаванні i ўмацаванні здароўя чалавека. Уздзеянне алкаголю на здароўе чалавека.

Нервовая сiстэма чалавека

Галаўны мозг. Спiнны мозг. Нервы. Значэнне нервовай сiстэмы для арганiзма чалавека. Гiгiена нервовай сiстэмы.

Органы пачуццяў чалавека

Органы пачуццяў (зрок, слых, нюх, смак, дотык). Вока – орган зроку. Значэнне зроку для чалавека. Гiгiена зроку. Правiлы прагляду тэлеперадач i працы на камп'ютары. Аказанне дапамогі, падтрымкі людзям з аслабленым зрокам. Уважлiвыя адносіны да людзей з аслабленым зрокам.

Органы слыху, нюху, дотыку, густу чалавека

Вуха – орган слыху. Догляд вушэй. Слых i глухата. Уважлiвае стаўленне да людзей з аслабленым слыхам. Органы нюху, дотыку, густу. Iх значэнне i гiгiена.

Правiлы здаровага ладу жыцця (абагульняючы ўрок)

Асноўныя вiды дзейнасцi. Праца з тэкстам: чытанне тэксту, вылучэнне ў iм галоўнага, адказы на пытанні да тэксту, параўнанне ўласных адказаў са зместам тэксту. Праца з iлюстрацыямi: апiсанне, аналіз, параўнанне; устанаўленне адпаведнасцi малюнка з тэкстам. Адказы на дадатковыя пытанні да тэксту, якія прадугледжваюць фармуляванне прамых вывадаў, iнтэрпрэтацыю падтэкставай iнфармацыi, iнтэграцыю (звязванне) iнфармацыi з тэксту i малюнка з iснуючым пачуццёвым i практычным вопытам. Рашэнне вучэбна-пазнавальных i вучэбна-практычных задач на аснове выкарыстання атрыманай на ўроку iнфармацыi (на ацэнку i выбар варыянта паводзiн з пазiцыi бяспекi, умацавання здароўя, прагназiраванне развiцця сiтуацыi, устанаўленне прычынна-выніковых сувязей).

Складанне аповеду аб тым, што неабходна рабiць для трэнiроўкi сэрца, для захавання здароўя органаў дыхання, органаў зроку, з апорай на iлюстрацыi, тэкст вучэбнага дапаможнiка, уласны вопыт.

Складанне пытанняў па прачытаным тэксце.

Вопыт практычнай дзейнасцi. Захаванне правiльнай паставы. Выбар прадуктаў харчавання. Умацаванне нервовай i сардэчна-сасудзiстай сiстэм.

Клопат аб чысціні скуры; захаванні зроку і слыху.

Разгляданне скуры на руцэ. Прамацванне касцей і мышцаў пад скурай на галаве, грудзях, нагах. Знаходжанне пульсуючага крывяноснага сасуда на запясці і падлік колькасці ўдараў пульса ў хвіліну ў стане спакою і пасля рухальнай актыўнасці. Устанаўленне колькасці дыхальных рухаў у хвіліну ў стане спакою і пасля фізічнай нагрузкі.

Апазнаванне прадметаў з дапамогай органаў нюху, густу і дотыку.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НАВУЧЭНЦАЎ

Ведаць:

назвы мацярыкоў і акіянаў;
асноўныя бакі гарызонту;
розныя спосабы арыентавання на мясцовасці;
асноўныя формы зямной паверхні Рэспублікі Беларусь;
адметныя прыкметы ракі і азёры;
найбольш распаўсюджаныя карысныя выкапні Рэспублікі Беларусь (пясок, гліна, торф, нафта, калійная і каменная солі);
характэрныя асаблівасці асноўных прыродных супольнасцей роднага краю (лес, вадаём, балота, луг);
асноўныя органы і сістэмы органаў арганізма чалавека;
асноўныя правілы здаровага ладу жыцця (ахова зроку і слыху, захаванне здаровай нервовай сістэмы, выпрацоўка і захаванне правільнай паставы, умацаванне сэрца, гігіена дыхання, здаровага харчавання, догляд скуры);
пра шкоду курэння і алкаголю для арганізма чалавека.

Умець:

паказваць на глобусе, фізічнай карце паўшар'яў мацерыкі і акіяны;
паказваць на фізічнай карце Рэспублікі Беларусь важнейшыя рэкі і азёры, буйнейшыя нізіны, раўніны, узвышшы, радовішчы карысных выкапняў, запаведнікі і нацыянальныя паркі;
ацэньваць свае паводзіны і ўчынкi іншых людзей у адносінах да прыроды на аснове маральных і прыродаахоўных норм;
ацэньваць свае паводзіны і ўчынкi іншых людзей у адносінах да навакольных людзей на аснове гуманістычных каштоўнасцей і маральных норм;
адрозніваць некалькі відаў найбольш распаўсюджаных раслін і жывёл Беларусі: расліны і жывёлы лесу (не менш за 6), расліны і жывёлы вадаёма (не менш за 4), расліны і жывёлы балота (не менш за 4), расліны і жывёлы лугу (не менш за 4);
тлумачыць узаемасувязі раслін і жывёл у прыроднай супольнасці (лес, вадаём, балота, луг);
тлумачыць рознабаковае значэнне прыроды для чалавека, уплыў дзейнасці людзей на прыроду;
тлумачыць асаблівасці прыстасавання раслін і жывёл лесу, вадаёма, балота, лугу да ўмоў пражывання;
тлумачыць неабходнасць выканання правілаў прыродаахоўных паводзін у прыродных супольнасцях і ўдзелу ў ажыццяўленні пасільнай прыродаахоўнай дзейнасці;
тлумачыць неабходнасць захавання правілаў і норм здаровага ладу жыцця;
знаходзіць галоўнае ў тэксце, адказваць на пытанні па змесце прачытанага, інтэрпрэтаваць інфармацыю, атрыманую з тэксту, складаць апавяданне на аснове ілюстрацый, аналізаваць малюнкi; выкарыстоўваць вучэбныя тэксты (мастацкія, навукова-папулярныя), геаграфічныя карты, табліцы, дыяграмы, схемы, малюнкi, дадатковую даведачную і навукова-папулярную літаратуру;
выкарыстоўваць для ўдакладнення і пашырэння сваіх ведаў аб навакольным свеце энцыклапедыі, глабальную камп'ютарную сетку Інтэрнэт (ва ўмовах кантраляванага ўваходу);

інтэграваць інфармацыю, атрыманую з розных крыніц;
арыентавацца ў тэксце вучэбнага дапаможніка і знаходзіць адказы на пастаўленыя пытанні;
выказваць меркаванні, абмяркоўваць праблемныя пытанні, параўноўваць свае выказванні з вучэбным тэкстам;
супрацоўнічаць з аднакласнікамі пры выкананні заданняў у парах і групах (прытрымлівацца агульных мэт, планаваць сумесную работу або прытрымлівацца інструкцый, размяркоўваць работу і абавязкі, дамаўляцца, аналізаваць і ацэньваць асабісты ўклад, агульныя вынікі работы).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці для:

арыентавання на мясцовасці;
распазнавання і апісання раслін і жывёл бліжэйшага прыроднага наваколля;
выканання правілаў прыродаахоўных паводзін і прыродаахоўнай дзейнасці;
выканання правілаў захавання і ўмацавання здароўя; заняткаў фізкультурай і спортам;
выканання маральна-этычных норм ва ўзаемадзеянні з навакольнымі людзьмі, выканання абавязкаў грамадзяніна сваёй краіны (беражлівыя адносіны да прыродных багаццяў, выкананне правілаў прыродаахоўных паводзін, клопат аб сваім здароўі).